

МАРИЈА М. МИЛТОЈЕВИЋ

Универзитет у Нишу, Факултет уметности*

МИОМИРА М. ЂУРЂАНОВИЋ

Универзитет у Новом Саду, Академија уметности*
Оригиналан научни чланак / Original scientific paper

РАДИО НИШ И ПОПУЛАРИЗАЦИЈА МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ (1951–1952)

САЖЕТАК: Радио Ниш је у другој половини XX века био значајан центар културе и промотер музичког живота, не само у граду већ и широм југоисточне Србије. Иако постоји мало писаних извора о програмским активностима након његовог оснивања, драгоцене подаци о улози ове медијске куће могу се пронаћи у часопису *Радио Ниш*. Анализом садржаја објављених бројева из 1951. и 1952. године, увиђа се да је Радио Ниш имао важну улогу у популаризацији културе и развоју домаће музичке сцене у послератном периоду. Имао је сопствени Симфонијски оркестар, који је у почетку био „мали“, а касније је прерастао у велики састав, као и Радио-хор и Пионирски хор, Пионирску радио-групу, Народни оркестар и Тамбурашки оркестар, Забавни квартет, Ансамбл гитара и Мешовити дупли октет. Ангажовао је бројне уметнике – певаче и инструменталисте народне музике, укључујући и солисте традиционалних инструмената као што су фрула, гајде и хармоника. Радио Ниш је, кроз аутентичне извођаче и њихове интерпретације, значајно утицао на музичку сцену Ниша и југоисточне Србије.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Радио Ниш, популаризација културе, радио-програм, уметничка музика.

Пре појаве телевизије, радио је био најпопуларнији и најраспрострањенији масовни медиј. Од свог оснивања 1944. године, Радио Ниш је представљао огледало послератне обнове, изградње и развоја града. Поред важне друштвенополитичке улоге, ова медијска кућа имала је значајну образовну и културну функцију.

* marija.miltojevic@gmail.com; miomiradjurdjanovic@yahoo.com

Радио Ниш се први пут огласио октобра 1944. године, одмах након ослобођења града у Другом светском рату. У почетку је функционисао без предајника, путем разгласне станице и великих звучника постављених око ширег градског језгра, на простору данашњег Трга краља Милана. Техничку опрему, састављену од половних делова (претежно марке *Telefunken*), које је за собом оставила немачка војска која се повлачила, монтирали су ударнички техничари Владимир и Обрад Коцић. У том периоду, програм је углавном садржао актуелне вести са савезничких фронтана, а „радни народ“ је редовно информисан о послератној обнови и изградњи разрушеног града.

Један од најзначајнијих момената у раном раду Радија био је дочек нове 1946. године, када је директно из кафана „Њујорк“ преношен специјални програм. Атмосферу је репортерски дочаравао Драган Стошић, док је оркестар, састављен од истакнутих нишких музичара, изводио староградску и народну музику, као и популарне предратне шлагере (*Енциклопедија Ниша* 2011: 367).

Радио је програм најпре емитовао из просторија зграде смештене на углу Лешјанинове и Балканске улице, а 1950. године преселио се у Улицу Лоле Рибара 7. Одлуком Владе Народне Републике Србије од 21. фебруара 1950. године, стекао је државни статус. Постаје „станица нишке области“, а предајник, са емисионом техником, премештен је из центра града на брдо Горицу. Од тада се званично рачуна почетак рада и обележава Дан Радио Ниша. За првог директора постављен је познати радник у култури Станко Тасић¹, док је за помоћницу и главну уредницу била именована Десанка Стоиљковић.

Радио Ниш је емитовао сопствени програм све до 2009. године, када је одлуком градских власти званично укинута као самостална радио-станица и претворен у дописништво Радио Београда. У време оснивања, посебно педесетих година XX века, Радио Ниш одиграо је значајну улогу у популарисању културе и обликовању домаће музичке сцене.

Музички програм Радио Ниша

О историји Радио Ниша остало је мало података. Не постоји монографија која би обухватила успоне и падове ове медијске куће, нити штампано сведочанство о генерацијама уредника и новинара, посебно музичким уметницима који су свој стваралачки и животни век провели под кровом куће у Улици Лоле Рибара 7. Остали су само кратки записи и програмске најаве на страницама нишког дневника *Народне*

¹ Станко Тасић (Ниш, 1920. – Ниш, 1984) обављао је дужност директора Радио Ниша од 1950. до 1953. године.

новине², а респективну писану грађу о програмима ове установе представља часопис *Радио Ниша*, који је излазио два пута месечно, првог и петнаестог у месецу. Први број часописа доноси програмску шему од 1. до 15. марта 1951. године, те се са сигурношћу може тврдити да је почетак излажења био тада, али не постоји податак до када је часопис излазио.³

Часопис је објављивао целокупну програмску шему, осврте на важне политичке и историјске догађаје и годишњице, те скице за портрете познатих светских, југословенских и нишких стваралаца. На крају сваког броја публиковане су рубрике „Занимљивости из радиофоније“ и „Техничари Радио Ниша саветују“, у којима су власницима радио-пријемника инжењер Миодраг В. Рајковић и други стручњаци давали упутства о коришћењу и сервисирању радио-технике.

Сл. 1. Насловне странице двају бројева часописа *Радио Ниша*

Сваки број часописа представљао је уметнике и извођаче, јер су музички садржаји чинили скоро половину дневног програма Радио Ниша.

² У капиталном тротомном пројекту *Историја Ниша* не постоји одељак о радио-станици која је била најзначајнија медијска кућа на југу Србије.

³ Нажалост, сачувано је мало примерака овог часописа. Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске у Новом Саду (<https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/bmsns/50439180>) поседују по шест свезака из 1951. године, а Историјски архив у Нишу има неколико бројева из 1951. и 1952. године.

У пионирским временима развоја српске радиофоније,⁴ репродуктивна техника (плоче и магнетофонске траке) била је оскудна, па је већина оркестара и интерпретатора наступала у „живим“ програмима. Часопис је читаоцима, односно слушаоцима радија, откривао све тајне и суштинску композиторског дела како би га разумели и доживели на прави начин. Зато је, заједно с редакцијом часописа *Радио Ниш*, одиграо велику улогу у едуковању слушачког аудиторијума и ширењу музичке културе. Представљао је портрете наших и иностраних композитора, најављивао наступе солиста и доносио осврте на изведене композиције.

Редован сарадник, а и чест гост нишке станице, био је Андреја Прегер, познати југословенски и српски пијаниста и диригент, професор Музичке академије, доктор правних наука. Поред осталог, писао је о *Шјанској симфонији* за виолину и оркестар Едуара Лалоа (Édouard Lalo) (ПРЕГЕР 1952б), „о оперском стварању“ Ђузепе Вердија (Giuseppe Verdi) и Ђакома Пучинија (Giacomo Puccini), као и о српским класицима (ПРОГРАМ од 1–15. ЈУНА 1952; ПРОГРАМ од 15–30. ЈУНА 1952).

Уметнички програм

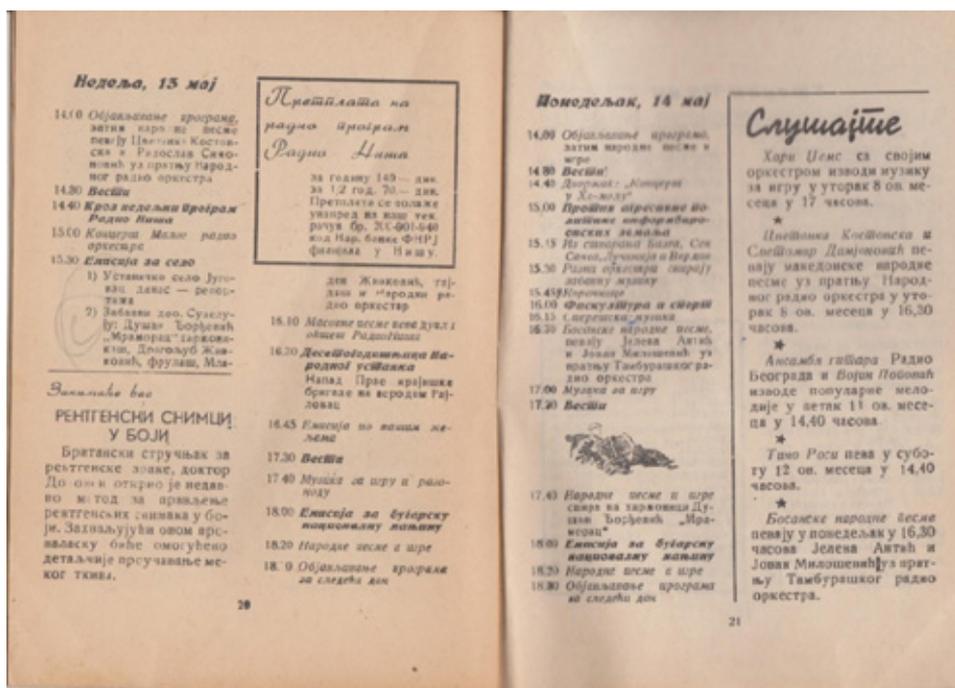
Фебруара 1950. године Радио Ниш почиње са емитовањем „сериозног програма“, у којем је пажња била посвећена различитим музичким садржајима. Осим новинара („говорна редакција“) и „радника технике“, ангажована је „велика мрежа сталних и повремених дописника из Округа“ (Година дана рада Радио Ниша 1951: 1), док се за музички део програма „располаже *Малим радио-оркестром*, *Радио-хором*, *Пионирским хором*, *Народним* и *Тамбурацким оркестром*, низом солиста – певача и свирача“ (Година дана рада Радио Ниша 1951: 1). Како се наводи у гласилу *Радио Ниша*, музички програм има за циљ „да својим слушаоцима пружи могућност за пријатну разоноду после радних напора, да обогати њихову музичку културу и да тиме допринесе свестраном културном уздицању социјалистичког човека“ (Година дана рада Радио Ниша 1951: 1).

Програм је током 1951. године емитован од 14.00 до 18.30^h, а музички програм је био најзаступљенији⁵ и разноврстан: народне песме

⁴ Есејиста Света Лукић у студији *Нови медији – нова уметност* (1989) период од 1945. до 1952. године назива временом „борбеног радија“, јер је све било подређено садржајима „идеолошког уздицања“. То је одсликано и у часопису који је уређивао редакциони одбор Радио Ниша. Тако, на пример, број 1 часописа преноси извод из говора Петра Стамболића на предизборном митингу у Нишу 25. фебруара 1951. године, а број 14 из 1952. текст „Поздрав другу Титу на шездесети рођендан“, при чему је у бројевима из 1951. године приметан велики број идеолошких парола.

⁵ Од 270 минута, колико је трајало емитовање програма, око 70 минута било је посвећено другим садржајима (вести, дечје, омладинске или здравствене емисије, емисије на бугарском језику, гостовања књижевника, политика, село и др.).

и игре, партизанске народне песме, срpske и македонске народне песме извођача уз пратњу радио-оркестра, песме из Босне уз пратњу Тамбурашког радио-оркестра, композиције за соло инструменте, лака вокална музика, песме из Врања и Пирота, полке, балетска музика, масовне песме – радио-хор... Слушаоци су могли да се упознају и са стваралаштвом Чајковског (Пётр Ильич Чайковский), Листа (Franz Liszt), Јохана Штрауса (Johann Strauss II), Петра Коњовића, Стевана Мокрањца, да чују оперске певаче и арије из опера *Севиљски берберин*, *Фауст*, *Мадам Бајтерфлај* (ПРОГРАМ РАДА РАДИО НИША 1951а; 1951б; 1951в; 1951г).

Сл. 2. Програмска шема Радио Ниша за недељу и понедељак 13. и 14. мај 1952.

За разлику од програма из 1951. године, током 1952. године Радио Ниш емитује јутарњи програм од 5.30 до 7.30^h (односно од 7.00 до 10.00^h недељом) и поподневни програм од 14.00 до 18.30^h. Као и претходне године, у програмској шеми доминантно место припада разноврсним музичким програмима, који се у јутарњем програму радним данима прекидају на 10 минута ради преноса вести и прегледа штампе Радио Београда. Суботом ова пауза траје 25 минута, јер осим напред помешаног садржи и преглед локалне штампе, а недељом на 45 минута због недељног спољнополитичког коментара и емисије *Са кључних објеката*. У поподневним часовима значајно место припада музичком програму,

како радним данима тако и суботом и недељом. Као и претходне године, на основу програма приметна је разноврсност музичких жанрова, а садржај је допуњен и цез музиком (ПРОГРАМ ОД 16–31. МАЈА 1952; ПРОГРАМ ОД 1–15. ЈУНА 1952; ПРОГРАМ ОД 15–30. ЈУНА 1952). Од средине 1952. године, програмска сатница се шири на вечерње емисије које су трајале до 20.30 часова. За уметничку музику били су резервисани послеподневни термини, емисије *Појодневни концерти*, *Мали солистички концерти* и *Оперске арије и дуети*. Знатан део је емитован са плоча из скромне фонотеке којом је располагала ова медијска кућа, али највећи део програма попуњавали су живи наступи радијског оркестра.

Радио Ниш је из месеца у месец подизао квалитет програма, обогаћивао га и иновирао различитим садржајима, ширио време емитовања и све подређивао жељама слушалаца. Редакција их је испуњавала двомесечним анкетама, тзв. писмима слушалаца. Тако је на адресу редакције, само за два месеца – априла и маја 1952, поштом стигло преко 200 дописа. На основу њих вршене су корекције и промене у програму:

У музичком програму највећу промену представља повећање броја емисија народне музике, које сада чине трећину целокупног музичког програма. Многобројна писма слушалаца сведоче да су то најомиљеније емисије. Време емисија Симфонијског и Радио хора остаје непромењено. Поред емисија народних песама, по жељи слушалаца уводе се *Концерти по вашим жељама* четвртком и *Лака музика коју желимо* суботом. Треба поменути и емисију оперске музике понедељком у 15:10 часова, када познате опере објављујемо у целисти, по чиновима (РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ 1952: 1).

Оснивање Симфонијског оркестра Радио Ниша

„Малим“ радијским оркестром Радио Ниша, до оснивања „великог“ Симфонијског оркестра, дириговали су Србољуб Цветковић⁶ и Стеван Гушчин⁷, директор Ниже музичке школе. Мали радио-оркестар већ почетком 1952. године прераста у велики Симфонијски оркестар Радио Ниша, чији су наступи директно преношени са сцене Народног позоришта. Осим слушалаца, концертне наступе пратила је и публика у нишком театру. У петнаестом броју часописа *Радио Ниш* текстом „Први концерт Симфонијског оркестра Радио Ниша“ објављена је и

⁶ Србољуб Цветковић (Ниш, 1912–1977) био је диригент, музички педагог и виолончелиста. Највећи део свог радног века провео је као члан Оркестра Краљеве гарде и други диригент Великог војног оркестра у Скопљу. По завршетку рата сарађивао је са ансамблом Народног позоришта у Нишу и водио неколико градских аматерских хорова.

⁷ Стеван (Степан) Гушчин (Украјина, 1888. – Ниш, 1970) био је диригент, професор музике и руског језика. После Октобарске револуције дошао је у Југославију. Дириговао је многим нишким хоровима, као што су Црквени хор „Бранко“, хорови културно-уметничких друштава „Светозар Марковић“, „Станко Пауновић“, „Абрашевић“, као и Радио-хор и други.

једна врста манифестног пролога којим редакција појашњава значај оркестра за обогаћивање програма, али и музичког живота града:

Оснивањем Симфонијског оркестра Радио Ниша приступило се реализовању једне давнашње потребе. Та потреба је, пре свега, да Ниш на пољу озбиљног музицирања добије одређену физиономију. Уколико га је уопште и било, музички живот у Нишу био је углавном ограничен на гостовања страних уметника. Без обзира на висок квалитет извођења, музичари-гости нису могли повременим посетама да оставе снажан музички печат и да изводе дела из наше традиције. То може да учини само домаће, изворно музичко тело – наш Симфонијски оркестар (Први концерт СИМФОНИЈСКОГ ОРКЕСТРА 1952: 1).

Непотписани аутор прилога затим додаје да је тај посао био тежак, али „вредан труда“. Месецима се предано радило на формирању и комплетирању симфонијског ансамбла, и нико од запослених „није штедео ни времена ни труда“ (Први концерт СИМФОНИЈСКОГ ОРКЕСТРА 1952: 1).

Највећи део новоформираног оркестра чинили су музичари из ондашњег Војног оркестра Дома Југословенске народне армије (ЈНА), али је попуњаван и „извесним бројем извођача-аматера“, док су прве пробе отпочеле „под управом диригента Радио-станице Стојана Андрића“ (Програм рада Радио Ниша 1951б: 1). Стојан Андрић, када се стално настанио у Нишу, имао је велико музичко искуство, јер је, студирајући права у Београду, завршио и Музичку школу „Станковић“. На њега је велики утицај имао Миленко Живковић, директор ове школе, диригент и композитор. Пред нишком публиком велики радијски Симфонијски оркестар дебитовао је 26. маја 1952. године. Из Народног позоришта директно је преношен промотивни концерт, а на репертоару су се нашле следеће композиције: Бетовенова (Ludwig van Beethoven) увертира *Кориолан* оп. 32, Менделсонов (Felix Mendelssohn Bartholdy) *Концерт за виолину и оркестар у е-молу*, Шуманова (Robert Schumann) *Симфонија бр. 1 у Бе-дуру*, оп. 38 („Пролећна“) и Готовчево (Јаков Готовац) *Симфонијско коло*.

Већ у 15. броју радијских новина, почетком јуна, непотписани аутор публикује и први приказ наступа. Поред осталог, подвлачи:

Као гост Менделсоновог *Концерта за виолину и оркестар* наступио је Људевит Пап, који је својом високом техником, музичким извођењем и прецизном музичком фразом знатно допринео озбиљности извођења. Несумњиво, први концерт Симфонијског оркестра има своје слабе стране у погледу остварења целине музичке замисли, али то ни издалека није најважније. Много битније је да Ниш има свој Симфонијски оркестар. Развијајући и надаље своју музичку активност, он ће одиграти племе-

ниту улогу у развијању укуса својих слушалаца за стварне музичке вредности и у стварању публике за њих. Касније, он ће послужити као база за отварање Оперe у Нишу (Први концерт Симфонијског оркестра 1952: 1).

По оцени критичара, део концерта прошао је у знаку наступа Људевита Папа, хрватског виолинисте мађарског порекла. Он је често наступао у Нишу. У броју 14 радијских новина, уз фотографију, објављен је нацрт његовог стваралачког и животног портрета. Поред осталог, наведен је и податак да је средње музичко образовање стицао у Суботици, дипломирао на Музичкој академији у Будимпешти и усавршавао се у Паризу. Редакција Радио Ниша препоручила је његов наступ истичући да је одмах после ослобођења 1946. године постао концертмајстор Симфонијског оркестра Народне Републике Србије и стални учесник у програмима Радио Београда, „где је претежно изводио и снимао домаћа камерна дела“ (Први концерт Симфонијског оркестра 1952: 11).

Људевит Пап је имао и неколико солистичких наступа на радију, често уз клавирску пратњу Андреје Прегера. Тако су, на пример, 3. јуна 1952. године заједно извели Бетовену *Романсу* бр. 2 у Еф-дуру, оп. 50 (у верзији за виолину и клавир), Дворжакову (*Antonín Dvořák*) *Словенску штру* бр. 2 у е-молу, оп. 46, Петра Стојановића *Песму без речи* и Сарасатову (*Pablo de Sarasate*) *Андалузијску серенаду*.

Важне опсервације о премијерном наступу нишких симфоничара износи Никола Херцигоња, познати композитор и музиколог, али не у форми музичке критике, већ као „писмо слушаоца“, односно читаоца *Часописа Радио Ниша*. Херцигоња је дан уочи концерта провео у граду. Најпре је посетио Радио-станицу и обишао Нижу музичку школу, а увече присуствовао концерту. Новине преносе његове импресије у 14. броју, под насловом „Никола Херцигоња о првом концерту Симфонијског оркестра Радио Ниша“:

Предамном је био нишки *Симфонијски оркестар*, прави оркестар на озбиљном концерту, са озбиљним цијело-вечерњим програмом; оркестар од 45 музичара, професионалаца и аматера. Било је грешака и слабијих мјеста, није било свуда лепоте и пуноће тона, али оркестар је овдје, он је почео да ради. Он је резултат настојања музичара, љубитеља умјетности, одраз све веће тежње грађана, радних људи и интелигенције за културним уздицањем. Он је резултат настојања оних који руководе политичким и културним животом овог града и један од резултата наше читаве културне политике. И у једном тренутку осјетио сам понос и гануће, које се увијек осјећа када видимо да је створено нешто ново, када видимо да смо закорачили корак даље. Зарадовао сам се као да је то успјех који је непосредно везан за мене, за најужу средину којој припадам, као да и ја имам удјела у томе (ХЕРЦИГОЊА 1952: 9).

Очигледно је да је Херцигоња с великим емоцијама и снажним утиском испратио наступ нишких симфоничара. Нагласио је да није уобичајено да један стваралац, у форми писма „које изгледа и као нека закаснела здравица“, даје осврт на уметничку приредбу (ХЕРЦИГОЊА 1952: 9). Ипак, имао је за то оправдане, носталгичне разлоге. Наиме, када је први пут посетио „нишку варош“ пре рата, осетио је разочарање, али му се, након овог концерта, вратила нада. Због тога се, како сам пише, обратио јавности „да искаже оно што му је било на срцу док је пратио концерт“:

Био сам једном, пре рата, у Нишу, на кратко – један дан. Место Моравске бановине оставило је на мене утисак тихог, мирног, индиферентног града у коме се време укочило. Његову физиономију и једино оживљење чиниле су ћевабџинице, ашчанице и кафанице. Позориште се тек градило, музичке школе није било – свега два-три музичара давала су приватне часове; узалуд сам тражио плакат за какву уметничку приредбу. Спавале су улице, тргови, Тврђава; лењо је текла Нишава испод железничког моста. Тај – како сам тада осећао – резигнирани, мртви мир притиснуо ми је мозак и мучио ме, те сам једва чекао да побегнем од те море [...] На све то сам се подсетио док сам седео у нишком позоришту, с усхићењем пратећи концерт (ХЕРЦИГОЊА 1952: 9).

Радио-хорови

Поред Симфонијског оркестра, од 1950. године деловао је и Радио-хор, под диригентском палицом Стевана Гушчина, тадашњег директора Ниже музичке школе. У раду хора асистирао је Густав Коцијан⁸, корепетитор и клавијирски пратилац. Чланови хора били су ангажовани из редова Народног позоришта, као и из редова младих извођача који су своја прва искуства стицали у црквеном хору „Бранко“, те у културно-уметничким друштвима „Абрашевић“ и „Светозар Марковић“.

Касније, руковођење хором од Гушчина преузима Стојан Андрић, док му је током читавог периода као асистент помагао Јордан Пауновић⁹, који је, поред тога, водио и хор железничара „Ратко Јовић“.

⁸ Густав Коцијан (Бизељско, Словенија, 1903. – Ниш, 1968) радио је у Народном позоришту у Нишу од 1932. до 1949. године као хоровођа, диригент оркестра, корепетитор и композитор сценске музике. Његовим ангажовањем, на сцени нишког театра је, пре Другог светског рата, изведено чак 48 оперетских представа, што је значајан допринос музичком животу града.

⁹ Јордан Пауновић (Ниш, 1917–2002) био је учитељ, хоровођа и преводилац с бугарског језика, као и дугогодишњи управник и редитељ Позоришта лутака у Нишу. Руководио је бројним пионирским и омладинским хоровима, укључујући хорове културно-уметничких друштава „Станко Пауновић“, „Ратко Јовић“ и „Абрашевић“, као и хорове Основне школе „Коле Рашић“ и нишке гимназије „Стеван Сремац“.

Један од најмлађих чланова хора, Ђорђе Марковић, са носталгијом се присећа тих времена у *Нишком веснику*:

Сви чланови хора били су ангажовани хонорарно, уз одговарајућу накнаду, која је, у то време, била веома скромна. Плаћане су такозване живе емисије, као и сва снимања. Живе емисије су извођене четвртком, а недељом је емитован програм са трака снимљених истог дана након емисије. Репертоар је у почетку био састављен углавном од актуелних „масовки“, док је касније проширен делима Мокрањца и Христића, али и савремених композитора попут Данона и Вукдраговића. Важно је истаћи да је хор припремао и изводио готово сва дела Стојана Андрића, укључујући и композиције из његовог циклуса *Руковeйи из Крајине* (*НИШКИ ВЕСНИК* 2005: 21).

Фотографија хора Радио Ниша потиче из личног албума Ђорђа Марковића и објављена је у *Нишком веснику* у марту 2005. године.

На фотографији, у првом реду (слева надесно) седе: Олга Хаџи Нешић, Љиљана Стојковић, затим особа с презименом Момчиловић (чије име није познато), а сасвим десно налази се Вера Ђорђевић.

У средњем реду су: Мирјана Станковић, Вера Хаџи Нешић, Љубинка Јовановић, Бранислава Младеновић, диригент Стојан Андрић, Милена Андрић, Лидија Вучков, Васка Стојановић и хористкиња неутврђеног имена.

Стојећи у задњем реду (слева надесно): Јован Марковић, Душан Станковић, Србољуб Грегорић, особа са презименом Марковић (чије

име није познато), затим особа позната само по надимку Мока, Јордан Пауновић, Првослав Савић, Љубиша Павловић, Живојин Митић Ђата, један непознат члан хора и последњи, крајње десно, члан хора познат под надимком Чекрк.

Народни оркестар

Поред асистирања Стојану Андрићу у вођењу Великог радијског хора, Јордан Пауновић је самостално руководио Пионирским хором, као и Омладинском радио-драмском групом. Пионирски хор имао је чак четрдесет пет чланова и био је састављен искључиво од ученика „Осмолетке број шест“, ђака петог, шестог и седмог разреда (Једна значајна новина Радио Ниша 1951: 9). Млади извођачи редовно су наступали у емисији *Мали гечји концерти*, у којој је програм био обogaћен и наступима најбољих пионира-рецитатора.

Најпопуларнији музички састав Радио Ниша свакако је био Народни радио-оркестар, који је окупљао велики број извођача. На таласима Радио Ниша редовно су гостовали многи познати интерпретатори, истинске легенде изворне народне музике, попут Вукашина Вулета Јефтића, Радмиле Димић, Јелене Шуклеве, Ковиљке Ивановић, Савете Судар и Рафаила Блама – првог домаћег извођача на клавирској хармоници. Уз њих, велику популарност уживали су и Љубица Дамњановић, Љубиша Видосављевић, Радослав Симоновић, Цветанка Костовска, Јован Милошевић, Јелена Антић, Војин Поповић, Добривоје Адамовић, Синиша Аранђеловић, Десанка Манчић, Таска Ранђеловић, Душан Николић, Живка Радојковић, Драгољуб Јовановић, Драган Станковић, Властимир Марковић, Бранко Младеновић, Божидар Павловић, Милена Сацак, Никола Пејовић, Никола Костић и многи други. Посебно су били популарни вокални дуети, попут Антић–Мрвош, Цонић–Миловановић и Антић–Дичић (Програм Радио Ниша 1951).

Радио Ниш је, поред извођача, промовисао и истакнуте нишке инструменталисте који су неговали традиционалну музику. Међу њима су били Душан Ђорђевић Мраморац и Стојан Стаменковић, познати хармоникаши, као и Младен Живковић, чувени гајдаш, те фрулаши Драгољуб Живковић и Радомир Милосављевић, без којих готово ниједна недељна емисија *За село* није могла бити замишљена.

Програм народне музике био је јасно профилисан и временски организован:

- Понедељком су емитоване *Песме и шире народа Југославије*;
- Уторком *Народне њесме и шире из Врања и Пиротија*;
- Средом *Српске народне њесме*;
- Четвртком *Македонске народне њесме*;

- Петком *Сџаринске народне ѿесме*;
- Суботом се музика изводила под називом *Долином Нишаве и Мораве*;
- Недеља је била резервисана за програм по жељама верних слушаца.

Тамбурашки оркестар Радио Ниша често је наступао, изводећи углавном музику далматинског и војвођанског поднебља (ПРОГРАМ РАДИО НИША 1951–1952).

Музички програм Радио Ниша био је богат и разноврстан, у духу времена опште обнове и изградње. Окренут песмама и играма народа Југославије, програм је истовремено чувао српско духовно наслеђе и фолклор, популаришући народни мелос и негујући контакт с публиком.

Рад хора и Симфонијског оркестра није био дугог века – расформирану су почетком 1953. године. Срески народни одбор је 1. априла исте године, ванредним декретом, донео одлуку да се од чланова радијског оркестра и хора формирају нови хор и симфонијски оркестар као саставни део Музичке гране Народног позоришта. На сцени нишког театра тада је наступао хор са 40 и оркестар са 47 чланова. Хором је дириговао Стеван Гушчин, док су оркестром руководили Стојан Андрић и Божидар Перић.

Ова музичка формација деловала је све до 1. септембра 1959. године, када се Музичка грана издваја из оквира Народног позоришта и оснива се Нишка филхармонија.

Закључак

Радио Ниш је, све до свог престанка рада 2009. године, био значајна и снажна медијска институција и културни стожер града. Његови уредници и новинари непрекидно су унапређивали и обогаћивали програмску концепцију, доприносећи њеном препознатљивом идентитету. Од свог оснивања, а нарочито током педесетих година XX века, Радио Ниш је одиграо пионирску и готово просветитељску улогу у ширењу опште културе, са посебним акцентом на музичко образовање.

Са изузетном посвећеношћу, Радио је свакодневно емитовао озбиљну, оперску и хорску музику, као и дечје, народне, изворне и популарне композиције, чиме је обликовао слушачке навике многих Нишлија. Ова мисија није била усмерена на задовољење укуса публике, већ на развијање истинског интересовања и љубави према различитим музичким жанровима.

Музичка редакција Радио Ниша је својим радом доказала доследност и одговорност, не препуштајући ништа случају, нити подилазећи комерцијалним трендовима и краткотрајним сензацијама. Уместо тога,

доследно је промовисала аутентичне уметничке садржаје, одупирући се утицајима естрадног кича и експанзији турбофолка. Истовремено, Радио Ниш је био изузетно важан као расадник и промотер многих афирмисаних музичких стваралаца који су, захваљујући добијеној подршци, обликовали музичку сцену не само у Нишу, већ и широм Србије.

Отворен за све жанрове, од народне и озбиљне музике до забавних мелодија, Радио је пружао прилику талентованим извођачима да се представе широј јавности и оставе свој траг у културном животу.

Међутим, као и многе друге регионалне радио-станице, Радио Ниш је престао с радом без ваљаног разлога, жртвујући се пред налетом комерцијалне „етарске“ олује. Нестао је у времену друштвене и економске транзиције, промене начина живота и експанзије приватних емитера, који су фаворизовали свет лаке забаве и естраде. Потопљен у таласу популизма и свеопште новокомпоноване културе, Радио Ниш је остао упамћен као институција која је стварала генерације музичких уметника, уредника и новинара, од којих су многи своје прве креативне кораке начинили управо пред његовим микрофоном.

ИЗВОРИ

- Година дана рада Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 5 (1951): 1.
Енциклопедија Ниша, култура. Редактор Мирољуб Стојановић. Ниш: Центар за научна истраживања САНУ – Универзитет у Нишу, 2011.
- Једна значајна новина Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 5 (1951): 9–10.
Марковић, Ђорђе. „У почетку је био радио-хор.“ *Нишки весник* бр. 33 (2005): 21–23.
- Први концерт Симфонијског оркестра Радио Ниша. *Радио Ниш* бр. 15 (1952): 1.
Прегер, Андрија. „Шпанска симфонија за виолину и оркестар од Едуара Лалоа.“ Програм од 16–31. маја 1952. *Радио Ниш* бр. 14 (1952г): 8.
Програм од 1–15. маја 1952. *Радио Ниш* бр. 13 (1952а): 7–22.
Програм од 16–31. маја 1952. *Радио Ниш* бр. 14 (1952б): 7–22.
Програм од 1–15. јуна 1952. *Радио Ниш* бр. 15 (1952в): 10–25.
Програм од 15–30. јуна 1952. *Радио Ниш* бр. 16 (1952г): 7–22.
- Програм рада Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 1 (1951а): 1–30.
Програм рада Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 2 (1951б): 1–30.
Програм рада Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 3 (1951в): 1–30.
Програм рада Радио Ниша. *Радио станица НРС: Радио Ниш* бр. 5 (1951г): 1–30.
- Резултати анкете. *Радио Ниш* бр. 16 (1952): 1–3.
Херцигоња, Никола. „Никола Херцигоња о првом концерту Симфонијског оркестра Радио Ниша.“ *Радио Ниш* бр. 16 (1952): 9.

Лукић, Sveta. *Novi mediji – nova umetnost. Rasprava iz komparatistike*. Beograd: Sloboda, 1989.

Marija M. Miltojević and Miomira M. Đurđanović

Radio Niš and the Popularization of Musical Culture (1951–1952)

Summary

In the second half of the 20th century, Radio Niš represented a significant cultural centre and promoted musical life, not only in the city but also throughout southeastern Serbia. Although there are few written sources about the programming activities following its establishment, valuable information about the role of this media house can be found in the journal *Radio Niš*. An analysis of the content of the published issues from 1951 and 1952 shows that Radio Niš played an important role in the popularization of culture and the development of the domestic music scene in the post-war period. It had its own Symphony Orchestra, which was initially “small” and later grew into a large ensemble, as well as the Radio and Pioneer Choir, the Pioneer Radio Group, the Folk and Tamburitza Orchestra, the Entertainment Quartet, the Guitar Ensemble, and the Mixed Double Octet. It engaged numerous artists—singers and instrumentalists of folk music, including soloists on traditional instruments such as the *frula* (a type of flute), *gajde* (bagpipes), and accordion. Through authentic performers and their interpretations, Radio Niš significantly influenced the music scene of Niš and southeastern Serbia.

Keywords: Radio Niš, popularization of culture, radio program, art music.